

Богдан Терзић

ЈЕДАН ТИП РУСКИХ СУФИКСОИДАЛНИХ СЛОЖЕНИЦА
У ТЕРМИНОЛОШКОЈ ФУНКЦИЈИ И ЊИХОВО ТРАНСПОНОВАЊЕ
НА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК

У савременом руском језику веома је присутна тенденција стварања аналошких сложеница у области термилошке лексике. Ради се о афиксоидалним сложеницама¹ код којих се, по одређеном моделу, понављају делови сложенице. Овом приликом реч је о једној врло продуктивној групи агентивних именских сложеница са општим значењем лица, које путем суфиксације дају значење врсте делатности. Конкретно, ради се о суфиксоидалним сложеницама код којих, по терминологији В. В. Виноградова, суфигирани део чини морфема – вод:² *птицевод, скотовод, гусевод, овцевод; кукурузовод, хлопковод, бахчевод, коноплевод* итд. Далеко највећи део ових сложеница мотивисан је префиксалним глаголом *разводить* са значењем *гајити, узгајати, одгајати (биљке и животиње)*. Актуелни глагол *разводить* у овом значењу представља замену за ранији глагол *водит* који је имао и ово значење. Другу, малобројну групу

---

¹ Н. М. Шанский, *Аффиксоиды в словообразовательной системе современного русского литературного языка*. У зборнику: *Исследования по современному русскому языку. Сборник статей, посвященных памяти проф. Е. М. Галкиной-Федорук*. Издательство Московского университета, Москва 1970, стр. 251–257; Е. А. Васильевская, *Словосложение в русском языке*. Учпедгиз, Москва 1962, стр. 96–98.

² *Русская грамматика*. I. АН СССР, Издательство „Наука”, Москва 1980, стр. 248 и 251; И. Ф. Протченко, *Лексика и словообразование советской эпохи*. АН СССР, Институт русского языка. Издательство „Наука”, Москва 1975, стр. 163–164; *Способы номинации в современном русском языке*. АН СССР, Институт русского языка. Издательство „Наука”, Москва 1982, стр. 261–262; Л. А. Шкатова, *Различные степени терминологизации наименования лиц*. У зборнику: *Современные проблемы русской терминологии*. АН СССР, Институт русского языка. Издательство „Наука”, Москва, 1986, стр. 37–52.

сложеница са морфемом *-вод* чине сложенице са значењем прибора за померање нечег: *волновод*, *пулповод*, *водовод*; *пищевод*, *јйцевод*. Трећу, такође малобројну, групу чине сложенице с овом морфемом у значењу лица које се бави неком делатношћу или њоме руководи: *счетовод*, *деловод*, *групповод*, *руковод*, *зкскурсовод*, *кукловод*, *плотовод*, *верховод*.

Сложенице прве и делимично треће групе могу да послуже као творбена база за суфиксацију помоћу суфикса *-ство*, за означавање врсте делатности: *садоводство*, *овоцеводство*, *бахчеводство*, *овцеводство*, *свиноводство*; *счетоводство*, *домоводство*, *деловодство*. Другим деривационим могућностима агентивних сложеница са морфемом *-вод* овом приликом нећемо се бавити.

Агентивне сложенице са компонентом *-вод* и изведенице са *-ство*³ морају се разматрати у својој комплементарности, зато што се ради о односу деривације и редеривације са хронолошком димензијом. Наиме, семантички посматрано, код једних сложеница овога типа најпре је настао назив за вршиоца радње у гајењу и узгајању животиња и биљака, а тек онда је изведен назив за ту врсту делатности помоћу суфикса *-ство*. Код других сложеница поступак је био обрнут. У корпусу који је послужио као основица за ово истраживање од преко осамдесет јединица, сакупљених из разних извора (речници – општи и термилолошки, каталози, стручни текстови) највише је корелативних парова по хронолошком моделу *хмелевод* – *хмелеводство*. Има, међутим, случајева када један члан тога пара у овом материјалу изостаје: *картофелевод* – *картофелеводство. Занимљиво је да чешће изостаје вршилац радње: забележени су примери *гусеводство*, *индейководство*, *ословодство*, *љносеменоводство*, *осетроводство*, а изостају *гусевод, *индейковод, *ословод, *љносеменовод, *осетровод итд. То, свакако, не значи да се у ужим круговима узгајивача ти термини не употребљавају, али, бар засад, речници те лексеме не региструју. Неки парови се постепено попуњавају другим корелатом, што показују тзв. „развојни” речници (*Новые слова и значения*⁴ – декад-

³ *Грамматика русского языка*. I. АН СССР. Институт русского языка. Издательство АН СССР, Москва 1960, стр. 272; *Образование употребительных слов русского языка*. Под редакцией Л. С. Засориной. Изд. „Русский язык”, Москва 1979, стр. 146.

⁴ *Новые слова и значения. Словарь-справочник по материалам прессы и литературы 60-х годов*. АН СССР, Институт русского языка. Изд. „Советская энциклопедия”, Москва 1971; *Новые слова и значения. Словарь-справочник по материалам прессы и литературы 70-х годов*. АН СССР, Институт русского языка. Изд. „Русский язык”, Москва 1984.

ни речници за шездесете и седамдесете године, као и годишњаца *Новое в русской лексике*).

Заслужује у вези с овим пажњу и једна семантичко-термилошка корелативност која се односи на суфиксоидалне сложенице с морфемом *-вед*⁵ за означавање научне и стручне области и морфемом *-вод* за означавање узгајања биљних и животињских врста. Нису ретки наслови стручних публикација, уџбеника и приручника типа *Лесоведение и лесоводство*, што би описно значило „науку о шумама” и „узгајање и коришћење шума”. Оба та руска термина покрива наш термин *шумарство*, о чему сведочи Матичин *Речник*. Овде, свакако, настаје и један преводилачки проблем: да ли двочлани руски наслов „покрити” нашим економичним термином *шумарство* или пак тај наслов превести описно. Ако се пак та два руска термина употребљавају у одвојеним контекстима, наш термин *шумарство* може испасти непрецизан све дотле док се на неки посредан начин не установи да ли је реч о науци о шумама или о узгајању и коришћењу шума.

Постоје две основне семантичке класификације суфиксоидалних сложеница прве групе са морфемом *-вод*, тј. оних које су везане за појмове „узгајивач” или „узгајање”. Код прве класификације узимају се у обзир речи с општијим значењем (*скотовод* – *скотоводство*, *птицевод* – *птицеводство*; *растениеводство* и сл.) и речи с конкретним значењем везаним за одређену животињу или биљку (*овцевод* – *овцеводство*, *свиновод* – *свиноводство*; *кукурузовод* – *кукурузоводство*, *табаковод* – *табаководство*).⁶ Друга класификација односи се на посебно разматрање флоре (*тутовод* – *тутоводство*, *лесовод* – *лесоводство*) и фауне (*скотовод* – *скотоводство*, *фазановод* – *фазановодство*).⁷

Стварање термилошке лексике ове врсте у руском језику свакако је отворен процес, што се може констатовати увидом у поменуте „развијене” речнике. Једна од последњих речи из ове сфере на коју смо наишли у једној научнопопуларној публикацији је *женшениководство* (узгајање женшена, гинсенга). По тој логици претпостављамо да постоје и термини *норковод* – *норководство*, везани за гајње визона, нерчева, јер такве

⁵ Б. Терзић, *О питању номенклатуре наука и струка са становишта двојезичности*. У зборнику: *Настава страног језика као језика струке у средњем, вишем и високом образовању*. Друштво за примењену лингвистику Србије, Чачак 1988, стр. 44–51.

⁶ Э. А. Григорян, *Принципы классификации суффиксоидов (на материале сложных существительных с корнями глаголов движения в опорном компоненте)*. Филологические науки, Москва 1981, 3, стр. 55.

⁷ Э. А. Григорян, нав. дело, стр. 55–56.

фарме постоје и имају велики привредни значај, али ову појаву речници још не региструју.

У другој групи сложеница на *-вод*, тј. оних које означавају прибор за померање нечег, издвајају се две семантичке групе:

- а) механизми за пренос: *воздуховод*, *волновод*, *бетоновод*, *световод*;
- б) делови људског и животињског организма: *јйцевод*, *пищевод*.⁸

Трећа група је семантички монолитна (*групповод*, *екскурсовод* и сл.). Јасно је да су сложенице друге и треће групе у погледу морфеме *-вод* мотивисане глаголом *водити* у његовом основном значењу.⁹

Типолошки посматрано руски језик је у погледу суфиксоидалних сложеница са *-вод*, уосталом као и у погледу суфиксоидалних сложеница са *-вед*, структурно монолитнији у односу на српскохрватски језик. То се нарочито односи на сложенице са семантиком „гајити, узгајати”. Већ из овог што је досад речено дају се наслутити транспозициона решења терминолошког реда, везаног за појмове „узгајивач” – „узгајање”. Еквивалентност се овде постиже помоћу суфиксације и синтагматским путем.

I. Суфиксација

Основни српскохрватски суфиксацијски еквивалент представљају изведенице са суфиксом *-ар* за лице и *-арство* за грану, област. У овом случају ретки су други суфикси (*бахчевод* – *бостанџија*). Еквиваленти се дају на основу постојећих речника српскохрватског језика, као и на основу постојећих двојезичних руско-српскохрватских и српскохрватско-руских речника,¹⁰ у источној и западној варијанти српскохрватског језика.

- а) **Флора:** *хмелевод* – хмељар, узгајивач, произвођач хмеља // *хмеловодство* – хмељарство; *цветовод* – цвећар (узгајивач и продавац) // *цветоводство* – цвећарство; *луговод* – ливадар // *луговодство* – ливадарство; *коноплевод* – конопљар // *конопле-*

⁸ Э. А. Григорян, *Словообразовательные форманты „-вод”, „-водец”, „-провод”, „-отвод”, в современном русском литературном языке*. Русский язык в школе, 1981, 4, стр. 79–80.

⁹ Э. А. Григорян, нав. дело под 8, стр. 80.

¹⁰ У време писања овога рада још није био изашао из штампе *Руско-српскохрватски речник* у редакцији Богољуба Станковића (Нови Сад – Матица српска, Москва – „Русский язык”, 1988), те материјал из њега овде није заступљен.

водство – конопљарство; *семеновод* – сјеменар, одгајивач сортоног сјеменења // *семеноводство* – сјеменарство; *овоцевод* – повртлар // *овоцеводство* – повртларство; *садовод* – вртлар, вртар; *плодовод* – воћар; *плодоовоцевод* – воћар и повртлар // *плодоовоцеводство* – воћарство и повртларство.

- б) **Фауна:** *пчеловод* – пчелар // *пчеловодство* – пчеларство; *птицевод* – перадар, живинар // *птицеводство* – перадарство, живинарство; *животновод* и *скотовод* – сточар; *животноводство* и *скотоводство* – сточарство; *шелковод* – свилар, одгајивач свилених буба; *голубевод* – голубар; *козоводство* – козарство, гајење коза.

У вези с овом врстом еквиваленције треба истаћи два проблема. Прво, наше изведенице са суфиксом *-ар* могу имати и друга значења ван значења „одгајивач, узгајивач”: *цвећар* – а) узгајивач, произвођач цвећа; б) продавац цвећа; в) љубитељ цвећа; *свилар* – а) узгајивач свилених буба; б) трговац свилом.¹¹ Пошто се у термилошкој лексици тежи ка једнозначности, ова хомонимија може понекад да буде препрека усвајању основног термилошког значења. У том случају би целисходно било применити синтагматски начин транспозиције.

Друго, не постоји увек семантичка корелативност, између изведеница на *-ар* и *-арство* у оквиру значења о којем је овде реч. На пример, руском корелативном пару *овцевод* – *овцеводство* формално био би еквивалентан наш пар *овчар* – *овчарство*. Међутим, *овчарство* одговара руском *овцеводство*, али *овчар* не одговара руском *овцевод*, јер, према речницима нашег језика, *овчар* значи *чувар оваца*, а не и *узгајивач оваца*. Исто је и са речју – *свињар*.

II. Синтагматски начин

Синтагматска транспозиција се остварује по моделу „одгајивач, узгајивач”, понекад „произвођач” + генитив (чешће множине) именице садржане у првом делу руске сложенице.

- а) **Флора:** *чаевод* – узгајивач чаја // *чаеводство* – узгајање чаја; *табаковод* – узгајивач духана, одгајивач дувана // *табаководство* – узгајање духана, одгајање, гајење дувана; *хлопковод* – узгајивач памука // *хлопководство* – гајење памука; *љновод* – одгајивач, произвођач лана // *љноводство* – узгајање, гајење, произ-

¹¹ *Речник српскохрватскога књижевног језика*. Матица српска, Нови Сад, књига пета 1973, књига шеста 1976.

водња лана; *рисовод* – узгајивач риже, пиринча // *рисоводство* – узгајање риже; *цитрусовод* – узгајивач агрумá // *цитрусоводство* – узгајање агрумá; *тутовод* – узгајивач дуда // *тутоводство* – узгајање дуда; *картофелевод* – узгајивач кромпира // *картофелеводство* – узгајање кромпира; *каучуковод* – узгајивач каучуковца // *каучуководство* – узгајање каучуковца.

- б) **Фауна:** *рыбовод* – узгајивач рибе // *рыбоводство* – узгајање, производња рибе; *червовод* (*червевод*) – узгајивач дудова свилца // *червоводство* (*червеводство*) – узгајање дудова свилца; *козовод* – одгајивач коза (не *козар* – рус. *козий пастух*) // *козоводство* – гајење коза; *собаковод* – узгајивач паса // *собаководство* – узгајање паса; *зверовод* – узгајивач животиња са скупоценим крзном // *звероводство* – узгајање животиња са скупоценим крзном; *устрицевод* – узгајивач острига // *устрицеводство* – узгајање острига.

Синтагматски начин транспоновања нарочито долази до изражаја када је у питању флора и фауна које нема у нашем поднебљу: *собоковод* – узгајивач самурá // *собоководство* – узгајање самура; *каракулевод* – узгајивач астраханских оваца // *каракулеводство* – узгајање астраханских оваца; *оленевод* – узгајивач северних јелена, ирваса, собова // *оленеводство* – узгајање северних јелена, ирваса, собова; *зебувод* – одгајивач зебуа (грбавих бикова) // *зебуводство* – узгајање зебуа; *сайгаковод* – узгајивач сајгака (врста антилопе) // *сайгаководство* – узгајање сајгака; *мараловод* – узгајивач марала (сибирских јелена) // *мараловодство* – узгајање марала и сл.

Двојезични речници дају често оба еквивалента – и суфиксални и синтагматски, нарочито тамо где би сам суфиксални начин услед већ поменуте хомонимије могао изазвати недоумице: *лесовод* – шумар, узгајивач шуме; шумарски стручњак; *цветовод* – цвјећар, узгајивач цвјећа (већ смо видели да цвјећар може имати три значења); *шелковод* – свилар, одгајивач свилених буба; *кроликовод* – кунићар, узгајивач кунића; *семеновод* – сјеменар; одгајивач сортног сјемена.

Кад је реч о нашим двојезичним руско-српскохрватским речницима, треба рећи да они често не региструју сложенице овога типа, које би се лако могле транспоновати на наш језик помоћу једног од два поменута начина: *свекловод* – узгајивач (произвођач) цвекле; *кукурузовод* – узгајивач (произвођач) кукуруза; *ословод* – узгајивач магараца; *фазановод* – одгајивач фазана; *осетровод* – узгајивач јесетре.

У неколико случајева транспозиција се може остварити по моделу „стручњак + за + акузатив именице за ознаку области”: *парниковод* – стручњак за стакленично вртларство (повртарство, баштованство); *сортвод* – стручњак за биљне врсте; *растениевод* – стручњак за гајење биља, за културу биља.

Код творбеног пара *коневод* и *коновод* ради се о разлици у творбеној мотивацији: сложеница *коневод* мотивисана је глаголом *разводити* (гајити, узгајати) и значи *коњогојац*, *узгајивач коња*, док је сложеница *коновод* мотивисана глаголом *водити* (*водити*), и значи *коњоводац*.

У неколико случајева еквиваленти за врсту делатности (*-водство*) изводе се помоћу другог дела који гласи *-гојство*: *рыбоводство* – рибогојство (Матичин *Речник*); *коневодство* – коњогојство и коњарство; *свиноводство* – свињогојство и свињарство.

Сложенице друге групе (прибор за померање нечег) транспонују се углавном синтагматски: *волновод* – спроводник таласа; *воздуховод* – спроводник ваздуха; *световод* – спроводник светлости и сл. Једино су сложенице везане за анатомију моноксемне: *пищевод* – једњак; *яйцевод* – јајовод. Ова врста руских сложеница не служи као творбена база за суфикс *-ство*.

Сложенице треће групе (лице које се бави неком врстом делатности или њоме руководи) различито се транспонују:

- а) моноксемно: *счетовод* – рачуновођа; *деловод* – деловођа; *плотвод* – скелеција;
- б) полилексемно: *груповод* – вођа групе; *екскурсовод* – вођа екскурзије одн. водич; *кукловод* – аниматор лутака и сл. Само понека од ових руских сложеница може да послужи као творбена база за суфикс *-ство*, чиме се означава врста делатности: *счетоводство* – рачуноводство.

Као што се из претходне анализе види, међујезички контакти у овој области дериватологије пружају могућности и за сагледавање неких ширих типолошких својстава руског и српскохрватског језика.

Богдан Терзић

ОДИН ТИП РУССКИХ КОМПОЗИТ С СУФИГИРОВАННЫМ ВТОРЫМ КОМПОНЕНТОМ
В ТЕРМИНОЛОГИЧЕСКОЙ ФУНКЦИИ И СПОСОБЫ ИХ ТРАНСПОНИРОВАНИЯ
НА СЕРБОХОРВАТСКИЙ ЯЗЫК

Резюме

Автор анализирует продуктивную категорию русских композит со вторым компонентом -вод (ство), показывает как они функционируют в современном русском языке и исследует способы их транспонирования на сербохорватский язык. Сербохорватскими эквивалентами являются производные существительные с суффиксом -ар (ство) и словосочетания, созданные по модели „одгајивач, узгајивач + родительный падеж существительного из первого компонента композит”. В структурно-типологическом отношении русский язык в данном случае более монолитен, чем сербохорватский язык.